

Cantatedienst in de Paaskerk

Het geheim schuilt in het hart

‘Sie werden aus Saba alle kommen’ BWV 65

De eerste cantatedienst in het nieuwe jaar is aanstaande zondag in de Paaskerk aan de Oude Utrechtseweg 4a. De Bach Cantorij Baarn brengt een uitvoering van cantate BWV 65. De bijbehorende interkerkelijke dienst, waarin ds. Marjan Los voorgaat, begint om 19.30 uur. Als solisten verwelkomt de cantorij twee eminente leden van het Nederlands Kamerkoor William Knight, tenor en Jasper Scheppe, bas. Organist is Henk van Zonneveld.

Solisten, koor en orkest van de cantorij staan onder leiding van Boudewijn Jansen.

De winter van 1723/1724

Met cantate 65 (eerste uitvoering Driekoningen 6 januari 1724) komen we aan het slot van een uiterst veeleisende periode in het componerend leven van Johann Sebastian Bach. Zijn eerste Kerstseizoen in Leipzig zat er zo goed als op. Oogst: vijf nieuwe cantates gingen in première, twee cantates uit de Weimartijd in reprise, het sanctus uit de missa brevis BWV 238 werd voor het eerst uitgevoerd en ook nog het formidabele Magnificat BWV 243A. Hoe hebben Bach en zijn musici zich gekwetend van deze immense opdracht? Speelde vermoeidheid geen rol? Alle werken werden immers binnen twee weken minstens twee maal uitgevoerd, verspreid over drie kerken in Leipzig. En dan te bedenken dat Bach in een tijdsbestek van misschien zes weken zichzelf de verbijsterende opdracht had opgelegd om in razend tempo zo'n overvloed aan kerkmuziek te leveren én uit te voeren.

Oosterse sferen

De periode tussen Kerstmis en het feest van Epifanie (waarvoor BWV 65 is geschreven) heette in Bachs dagen ‘Raunächte’, elf heilige dagen (Weihnächte) geënt op Germaanse voor-christelijke heidense tradities rond het fenomeen zonnwende (21 december) en vergelijkbaar met de Romeinse saturnalia-feesten. Raunächte, letterlijk gure of ruige nachten, waarin demonen en het beest in de mens maar beter bezworen moesten worden. Je kunt je er van alles bij voorstellen....

Epifanie dus: met de dubbele betekenis schijnen/ licht geven én een zintuiglijke openbaring of verschijning. Beide betekenissen komen naar voren in de Bijbellezingen voor deze zondag. Bij de profetie van Jesaja 60: 1-1 is het Gods verschijning in lichtglans, in het evangelie van Mattheüs is aan de drie wijzen een hemellichaam verschenen. Die drie wijzen of magiërs kwamen van ver. Uit het Oosten, Saba ofwel Sheba, het huidige Jemen, volgden zij een opgaande ster en reisden ze naar Bethlehem op zoek naar de koning der Joden. Bach onderstreepte hun exotische afkomst met ‘oosterse’ klanken. Hij koos voor een weelderige instrumentatie: strijkers, jachthoorns, blokfluiten en jachthobo's (da caccia).

Het openingskoor in wiegende 12/8 maat, een bonte karavaan voorafgegaan door koninklijk hoorngeschal, gevolgd door canonisch invallende stemmen, zowel in koor als orkest. Van tijd tot tijd hergroepeert de schommelende kamelenstoet zich in een glorieus galmend unisono. Het openingskoor is driedelig met een fuga in het midden; het thema van het eerste en derde deel heeft sterke verwantschap met het slot van cantate 182 (Himmelskönig sei willkommen), So lasset uns gehen in Salem (=Jeruzalem) der Freuden, een cantate die Bach al in 1714 in Weimar voor Palmпасen componeerde en die hij eind maart 1724 bewerkte voor het feest van Maria Boodschap. Speelde het mopje door zijn hoofd?

Het geheim zit in het hart

De onbekende tekstdichter (en waarom zou het Bach zelf niet kunnen zijn?) heeft zijn libretto heel efficiënt gestructureerd in drie groepen van twee op elkaar betrokken onderdelen (nr.1 +2, nr.3 + 4, nr. 5 + 6 en een afsluitend koraal). In het openingskoor (1) klinkt de slotregel uit de oud-testamentische profetie van Jesaja, de titel van de cantate, in het daaropvolgend koraal horen we een strofe uit de middeleeuwse hymne Puer natus est, een kind is geboren en zijn we bij de evangelist Mattheüs en de drie wijzen. Oud en Nieuw testament in verbond.

Het bas-recitatief (3) is het eigenlijke preekje van de cantate, een samenvatting van de essentie uit beide Bijbelteksten en een aansporing aan de toehoorder om het juiste te kiezen. Met de basaria (4), een elegant trio van continuo, twee herderlijke jachthobo's en soevereine stem, belanden we in het hart van de cantate. Waar het om draait: geen goud uit Ophir, versmaad aardse rijkdom en schenk het kostbaarste dat je bezit: je hart. Hier horen we de boodschap van alle grote mystieke leermeesters, het grondbeginsel van de oude prehistorische mysteriën: het geheim schuilt in het hart, waarmee de mens werd aangespoord God niet boven in de hemel te zoeken, maar in zichzelf. 'Het koninkrijk Gods is bij u' zei ook Jezus.

In deel 5 en 6 betoont de tenor (als aangesprokene) zich overtuigd: 'Nimm mein Herze zum Geschenke ...'. De kernboodschap wordt voor de kerkgemeente nog eens fijntjes over gedaan, maar wel verpakt in de weldadige oosterse luister van het openingskoor.

In het slotkoraal (7) horen we de reactie van een godvruchtige 18de eeuwse Lutherse gemeente: Ei nun, mein Gott, so fall ich dir getrost in deine Hände.... Geen goud, mirre en wierook, maar hart en ziel. Een overbekende melodie, een echte gouwe ouwe als afsluiter. Gesticht, gesterkt en verblijd, vervuld van goede voornemens het nieuwe jaar tegemoet!

Een feestelijke afsluiting van de Kersttijd. Een goede reden om komende zondag vanaf 19.30 uur in de Paaskerk te zijn.

Verzoeken dit vignet bij het artikel te plaatsen en –indien mogelijk– een foto van William Knight (tenor) en/of Jasper Schweppe (bas) (zie bijlagen)